

2012 – sfârșit și început de drum

Ioan Drăgan

La peste două decenii de tranziție și la cinci ani de la intrarea țării în Uniunea Europeană, Arhivele Naționale sunt departe de imaginea unei instituții moderne – sau măcar în curs de modernizare –, adecvate procesului de înnoire și democratizare din societatea românească.

În pofida unor inovații necesare, precum lărgirea accesului la cercetare și începutul procesului de informatizare, inițiate după 2007, celelalte aspecte esențiale ale reformării Arhivelor fie au fost zădărnicate de rezistențe interne și externe, fie nu au fost formulate sau susținute cu suficientă convingere. Mai mult, instituția nu a reușit să pună capăt unui trend nefast inaugurat mai înainte, care aducea atingere însăși misiunii sale și chiar integrității patrimoniului arhivistic al statului.

Între 2006 și 2011, Arhivele Naționale au primit o serie de lovituri grele, unele chiar din partea unor instituții ale puterii de stat, care aveau misiunea dimpotrivă, de a proteja și asigura buna funcționare a lor.

Ordonanța de Guvern nr. 39/2006, aprobată de Parlament ca Legea nr. 474/2006, a perturbat grav activitatea instituției, obligând-o să preia documentele de personal și salarizare ale întreprinderilor desființate și să elibereze adevăruri pentru sute de mii de foști angajați. În consecință, structuri întregi și specialiști având doctoratul în științe istorice au lucrat și mai lucrează aproape exclusiv pentru Casele de Pensii, iar instituția a fost atacată cu sute de procese și expusă nemulțumirii publice. O asemenea degradare nu poate fi aflată în toată istoria Arhivelor românești.

După schimbarea managementului instituției în anul 2007, a fost redactată o nouă lege a arhivelor menită să marcheze sfârșitul tranziției în acest domeniu. Adoptarea ei a fost însă zădărnicită sub tot felul de pretexte și inițiative, pe traseul complicat dintre Ministerul de Interne și plenul Camerei Deputaților, datorită unei evidente lipse de "voință politică".

La începutul crizei economice, în cadrul măsurilor de austeritate, în 2009 Ministerul Afacerilor Interne a găsit cu cale să înceapă restructurarea coborând statutul Arhivelor Naționale de la cel de direcție generală, stabilit sub Alexandru Ioan Cuza, la cel de simplă direcție și desființând toate posturile de directori, transformate în șefi de serviciu și șefi de birou. Doi ani mai târziu, personalul a fost limitat prin lege la 729 de angajați și s-a procedat la prima concediere în masă din istoria Arhivelor – 12% din personal. Aceste măsuri drastice, luate fără nicio analiză de impact, au amputat grav capacitatea funcțională a instituției.

Pe fondul acestei debilizări instituționale, am asistat la pierderi de fonduri arhivistice din patrimoniul Arhivelor Naționale și substituirea de atribuții ale statului în favoarea unor entități private. Legea arhivării electronice din 2007 rezerva Arhivelor Naționale, la acea dată în deplină incapacitate în domeniu, un rol pur decorativ și atribuia activitatea integral firmelor private. Academia Română a reușit

să convingă Parlamentul să i se restituie fondurile arhivistice preluate în 1974-1975 la Arhivele Naționale, deschizând pofta restituirilor și altor foști creatori și deținători de arhivă. După ce o eparhie din vestul țării a redobândit prin justiție proprietatea asupra fondului său istoric, parlamentul a trecut o lege care permitea retragerea tuturor fondurilor bisericești din depozitele statului, permițând Arhivelor Naționale să păstreze doar copii ale lor. A fost nevoie de o mobilizare națională a tuturor intelectualilor și politicienilor conștienți alături de arhiviști pentru ca legea să fie anulată de Curtea Constituțională, împiedecându-se astfel o evoluție cu consecințe dezastruoase.

Toate aceste întâmplări grave nu pot fi puse exclusiv pe seama slăbiciunii interne, a corpului profesional din Arhivele Naționale sau a managementului uneori neinspirat sau divizat din perioada în discuție. După cum nici ministerul de tutelă, guvernele succesive sau camerele parlamentului nu sunt singure responsabile de starea generală a Arhivelor. Fapte ca cele menționate au fost favorizate de către fiecare dintre factorii enumerați în parte și de toți împreună, la care putem adăuga mediul academic, mulțumit cu victoria înșelătoare a unui acces facil la documente după 2007 și care s-a interesat prea puțin după aceea de situația internă tot mai gravă a instituției.

Evaluarea situației Arhivelor Naționale la sfârșitul anului 2012 ajungea la concluzia, de maximă gravitate, conform căreia "în acest moment instituția nu poate face față mulțumitor niciuneia din misiunile ei sociale legale. Mai mult, ANR înregistrează fenomene de extremă gravitate, precum: incapacitatea de salvare a Fondului Arhivistic Național, distrugerea de documente în propriile depozite datorită condițiilor improprie de păstrare, pierderi de documente din FAN în favoarea altor agenți publici și privați, incapacitatea de a controla și gestiona documentele electronice, tendința altor instituții publice de a-și transfera responsabilități către ANR etc. În loc de a dirija cu autoritate situația arhivelor din România, ANR oferă mai degrabă imaginea unei instituții în dificultate, în jurul căreia roiesc interesate instituții publice și societăți private, gata să profite imediat de orice semn de debilitate a acestei instituții a statului și să preia asupra lor administrarea informației publice și a documentelor identitare ale națiunii."

Odată stabilit diagnosticul, cu ocazia bilanțului activității din 2012 a fost schițat și remediul: punerea în practică a unui *proiect strategic pentru Arhivele Naționale*, care vizează construirea unei instituții puternice, "capabilă să facă față schimbărilor rapide din societate și să satisfacă tot mai bine interesele publice și private, o instituție funcțională, adaptată la necesitățile societății românești și exigențele secolului XXI". Cu acest prilej au fost schițate și obiectivele principale ale strategiei pentru perioada următoare: înnoirea legislației, un statut adecvat pentru instituția Arhivelor Naționale, prioritizarea sectorului public, legătura mai strânsă cu administrația central și locală, luarea în stăpânire a arhivelor electronice etc.

Conturarea unei noi politici instituționale și trecerea la implementarea proiectului de informatizare fac din 2012 un an de referință pentru Arhivele Naționale ale României.